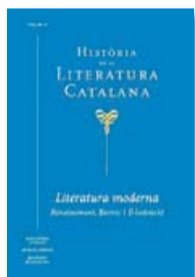

S'ha acabat parlar de Decadència

El quart volum de la nova 'Història de la literatura catalana' proposa una nova lectura de la producció literària escrita entre els segles XV i XVIII en català. Durant el Renaixement, el Barroc i la Il·lustració van despuntar autors com Cristòfol Despuig, Pere Serafi, Francesc Fontanella, Vicent Garcia i Joan Ramis, noms que caldria incorporar al cànon

◆◆◆◆◆ Jordi Nopca

HISTÒRIA
DE LA
LITERATURA
CATALANA
VOLUM IV
ENCICLOPÈDIA
CATALANA /
EDITORIAL BARCINO
/ AJUNTAMENT DE
BARCELONA
592 PÀG. / 39,50 €

“Hem de deixar de definir la producció literària en català del Renaixement, el Barroc i la Il·lustració com a Decadència”, diu Josep Solervicens, director del quart volum de la nova *Història de la literatura catalana* la mateixa setmana que el llibre s’ha presentat a la Facultat de Lletres de la Universitat de Barcelona. “L’etiqueta no funciona perquè durant aquests segles hi ha una sèrie d’obres destacades que els lectors haurien de conèixer”, assegura, abans de mencionar els cinc noms que el llibre destaca: durant el Renaixement hi ha el prosista Cristòfol Despuig (1510-1574) i el poeta Pere Serafi (1510-1567); durant el Barroc, els poetes Vicent Garcia (1578/1579-1623) i Francesc Fontanella (1622-1682/3); durant la Il·lustració, el dramaturg Joan Ramis (1746-1819).

Solvicens, que ha fet equip amb Mathias Ledroit, Antoni Lluís Moll, Maria Paredes i Anna M. Villalonga per escriure les gairebé 600 pàgines del volum, recorda els orígens de la popularització del terme Decadència: cal anar fins al segle XIX per trobar l’intent de delimitar uns períodes, que després de l’origen i l’esplendor medieval –que un estudiós com Lluís Nicolau d’Olivera va categoritzar de “moment varonil”– van entrar en una fase de declivi. Amb l’anomenada Renaixença, les lletres catalanes reconnectarien amb el llegat dels segles més gloriosos de la tradició. “S’entén que es necessitava un rival a batre, però era un mal esquema, perquè era aïllacionista, t’impedia dialogar els autors de fora”, diu el director del volum, que por-

ta per títol *Literatura moderna* i que té, entre els encerts, la voluntat de relacionar la producció en català entre els segles XV i XVIII amb altres tradicions literàries, especialment la castellana, francesa i italiana, molt influents durant els períodes assenyalats. L’altre –que en algun moment pot resultar controvertit– és la intenció de “garbellar els escrits, donar preeminència a les obres qualitativament més complexes i innovadores i prestar poca atenció als productes generats mecànicament o ritualment amb el mateix ritme que les secrecions fisiològiques, per més que utilitzin el català”, segons es pot llegir al pròleg. En aquesta nova història, Joan Ramis –conegut sobretot per la tragèdia *Lucrècia* (1769)– mereix gairebé 30 pàgines. El voluminós *Calaix de sastre* del Baró de Maldà, cinquanta-tres toms en què l’autor va repassar la seva vida entre el 1769 i el 1816, n’ocupa amb prou feines una. “En el món de la dietarística és important, però queda fora de les fronteres de la nostra concepció de la literatura –diu Solervicens–. El *Calaix de sastre* explica anècdotes d’allò més trivials amb molt poca voluntat estilística”.

Per a Àlex Broch, director de tot el projecte d’*Història de la literatura catalana* –que ocuparà vuit volums, l’últim dels quals hauria d’aparèixer el 2021–, “cada etapa és analitzada des d’una terminologia crítica contemporània, integrant-hi el pensament històric, filosòfic i estètic”. L’editor i crític afegeix: “És un punt d’arribada de tot el que hem fet però també del que queda per fer, que no és poc. Hi ha molts estudis crítics que encara no s’han escrit i molts autors que no es troben fàcilment a llibreries”.

Solvicens, a més de ser professor a la Universitat de Barcelona, ha impulsat l’actiu grup de recerca Mimesi –centrat en l’estudi de la literatura moderna– i ha publicat assajos com *La poètica del Barroc. Textos teòrics catalans* (Punctum, 2012) i el recent *La poètica europea de la il·lustració. Raó & cànon* (Punctum, 2015), amb Antoni Lluís Moll. “A més de les edicions crítiques són necessàries edicions de butxaca amb introduccions que convidin a la lectura”, explica, i cita com a exemples *Poesia escollida*, de Pere Serafi (Edicions 62, 2005), i *Ohe de morir o he d’amar*, de Francesc Fontanella (Empúries, 2015).

Un món oblidat

“L’element clau del Renaixement és la recuperació del món clàssic a través de gèneres com l’èpica, la comèdia i el diàleg –diu Solervicens–. Epistèmicament, és important el concepte de poliperspectivisme, que vol dir veure les coses de maneres diferents per arribar-les a entendre”. Per al director del volum, el tercer punt clau del Renaixement és el “retorn als referents profans, que es poden combinar amb el cristianisme, però que no hi estan supeditats com passava durant l’Edat Mitjana”. Els dos grans autors que representen aquest període són Pere Serafi i Cristòfol Despuig, però també hi ha casos com el del prosista Joan Roís de Corella, que apareix poc per l’abundància de textos religiosos

a
llegim

60-61

- Entrevista a Clare Mackintosh, autora del ‘thriller’ ‘Ho sé tot de tu’
- Edicions de 1984 aposta per Grace Paley

62-63

- ‘Amics per sempre’, la nova novel·la de Baulenas
- Szyborska, una premi Nobel que llegia amb imaginació i cura

01

en la seva obra; el valencià Joan Ferrandis d'Herèdia, que combina el català i el castellà en peces de teatre com *La vesita* (1524-1525), i la novel·la anònima epistolar *Estil·lades i amoroses lletres trameses per Bertomeu Sirlot a la sua senyora i per ella a ell*, escrit a la segona meitat del segle XVI: "Els dos pagesos de l'Horta de València s'envien cartes que desmitifiquen la idealització de l'amor, explicitant els seus desitjos sexuals i detalls de caràcter pràctic."

Desengany i meravella

El Barroc arriba a les lletres catalanes molt aviat –els primers poemes datats d'Antoni Massanés són del 1609– i, per tant, es dona al mateix temps que a Itàlia i Espanya. "Durant aquesta etapa hi ha la percepció que la realitat empírica enganya, i que per accedir al saber has de ser capaç de percebre aquest conjunt de trampes –comenta Solervicens–. Al mateix temps hi ha la voluntat de formular les coses de manera diferent: el que ens meravella ho guardem a la memòria. A banda de la raó, el Barroc es val de recursos com l'enginy i l'agudesia". A més de donar poetes tan destacats com Vicent Garcia

i Francesc Fontanella, entre els molts autors ocults del període hi ha el poeta gongorià Josep Blanch, el burlesc Pau Puig i la narració anònima *El cas raro d'un home anomenat Pere Porter de la vila de Tordera, que vivint entrà i eixí de l'infern* (1630-1635).

Durant la Il·lustració es dona "un retorn a la fe en la realitat empírica" i és una etapa "en què abunden les taxonomies, des de l'Enciclopèdia al *Systema naturae* de Linné". Josep Solervicens explica que "torna a ser un moviment més elitista, com el Renaixement", i que "té un impacte relatiu en les lletres catalanes". Els fruits literaris que donaran el segle XVIII i el primer terç del XIX català són més aviat escassos: a més del teatre de Joan Ramis hi ha el poema anònim *Lo Temple de la Glòria*, el *Soliloqui de Caifàs a la mort de Jesucrist*, d'Ignasi Ferreres i la novel·la *Rondalla de rondalles*, de Lluís de Galiana, "amb una trama sentimental irònica, sòlida i ben articulada", segons escriu Antoni Lluís Moll. El cinquè volum d'*Història de la literatura catalana* presentarà l'efervescent panorama del segle XIX català. ♦

03

- 01. 'L'ESTIU', OLI SOBRE TELA QUE FORMA PART DE LA SÈRIE 'LES QUATRE ESTACIONS DE L'ANY', D'ANTONI VILADOMAT, UN DELS GRANS ARTISTES DEL BARROC CATALÀ. MNAC
- 02. EL DRAMATURG MENORQUÍ JOAN RAMIS. WIKIPEDIA
- 03. EL POETA VICENT GARCIA, CONEGUT COMA RECTOR DE VALLFOGONA. WIKIPEDIA

Autors imprescindibles i curiositats

EL NOU CÀNON

CINC RARESES

Cristòfol Despuig

Va escriure una única obra, *Los col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa* (1557). "Segueix els paràmetres del diàleg com a gènere clàssic –comenta Solervicens–. Dos cavallers i un ciutadà honrat discuteixen sobre diversos temes. S'expressen en un estil col·loquial enmig d'una trama de ficció escenificada i oferint una mirada crítica a temes del moment, com ara la castellanització de la noblesa".

Joan Timoneda

Encara que Raimon popularitzés un dels seus poemes l'any 1974, *Só qui só*, l'obra del llibreter i editor valencià Joan Timoneda (1518/1520-1583) és encara molt poc coneguda. Sobretot va escriure en castellà –un dels seus llibres més coneguts és *El patrañuelo* (1563), influït pel *Decameró* de Boccaccio–, també va traduir al valencià *El sobremesa* (1569) i va publicar un cançoner bilingüe.

Pere Serafi

Tot i que es té constància documental dels primers poemes de Serafi l'any 1535, la seva producció literària no es va materialitzar editorialment fins al 1560. "Forma part d'aquell Renaixement català que no trenca amb la tradició: una part dels seus poemes *ausias-marquegen*. A més d'incorporar formes estròfiques noves en el nostre panorama, com el sonet, també introdueix nous temes com l'amor matrimonial".

Bartolomé de Torres Naharro

Va ser als "sumptuosos palaus dels refinats cardenals romans" que es va sentir per primer cop el català en una obra de teatre. El seu autor era l'extremenya Bartolomé de Torres Naharro (1485-1520), que es va familiaritzar amb el valencià a l'actual capital d'Itàlia perquè la ciutat era plena de càrrecs nomenats pel segon papa Borja. Entre les seves obres destaquen *Serafina* i *Tinelaria*.

Francesc Fontanella

La lírica de Francesc Fontanella, un dels grans exponents del Barroc català, consta de gairebé 350 composicions. "És un bon exemple d'ampul·lositat estilística. En poesia el seu model és Luis de Góngora. També va fer teatre: la *Tragicomèdia pastoral* i *Lo desengany*, escrites entre el 1643 i el 1652 durant l'exili a Perpinyà, tenen referents italians i francesos. De Fontanella en destaca també l'ambició de crear un català culte".

Joan Baptista Anyés

La vigència del món medieval va arribar fins a finals del segle XVI en la literatura catalana a través d'exemples com el del valencià Joan Baptista Anyés (1480-1553), que va escriure diverses vides de sants "amb qualitat literària, però que en cap cas mostren les característiques de la literatura renaixentista". "Si guardau la virginitat pura / i en tot servau puritat sans negrura, / de vida haureu en lo cel les corones", escriu.

Vicent Garcia

Conegut amb el sobrenom de Rector de Vallfogona, Vicent Garcia va ser "capaç de posar en circulació una llengua literària nova". Els lectors hi trobaran "experimentalisme formal", "la subversió dels horitzons d'expectatives" i la utilització de "neologismes, elements dialectals i arcaïsmes". S'ha de deixar d'associar únicament amb l'escatologia i la paròdia burlesca.

Josep Romaguera

Nascut el 1642 a Barcelona i mort a la mateixa ciutat el 1723, Josep Romaguera és autor "d'un text hiperculte i preciosista que combina la prosa i el vers, *Ateneo de grandesa sobre eminències cultes* (1681), un conjunt de reflexions sobre el món i les relacions humanes que dibuixen el camí de l'excel·lència a un tipus de lector que no es conforma amb la mediocritat".

Joan Ramis

Fa tres anys, La Seca Espai Brosa va presentar el muntatge de Sergi Mari de la *Lucrecia* de Joan Ramis. Els espectadors van poder accedir a l'obra de teatre més representativa de la Il·lustració catalana. L'autor menorquí la va escriure el 1769, amb només 23 anys: "És una tragèdia molt discursiva en què Ramis recupera el personatge que va marcar el final de la monarquia romana al segle VI aC".

Ignasi Ferreres

"La nit que amb sa quietud el descans brinda, / funestes inquietuds me causa i dóna, / pertorbant-me el descans amb mil fantasmes / i horribles visions de negres formes". Aquest és un fragment del poema més celebrat d'Ignasi Ferreres (segle XVIII - 1794), *Soliloqui de Caifàs a la mort de Jesucrist*. Explica el penediment del summe sacerdot la nit posterior a la condemna a mort del Messies.